

İKV BİLGİ NOTU

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 5 (SKH 5)

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak ve Kadınlar ve Kız Çocuklarını Güçlendirmek

Deniz Bal, İKV Uzman Yardımcısı

AP Araştırma Servisi (*European Parliamentary Research Service-EPRS*) tarafından 18 Eylül 2024 tarihinde yayımlanan “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak ve Kadınlar ve Kız Çocuklarını Güçlendirmek” başlıklı araştırmada SKH-5’in dünya genelinde durumu, AB’nin SKH 5’in ilerlemesindeki katkısı ve AP’nin pozisyonunu açıklanmaktadır.¹

SKH’larda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları ve adalet meselesi olarak görülmektedir. Kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmek, onların seslerini duyurabilmeleri ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kalkınmayı yönlendirebilmeleri için daha fazla alan sağlamaktadır. 2030 Gündemi, toplumsal cinsiyet eşitliğini hem kendisi için bir hedef hem de SKH’ler arasında “ana akım hâle getirilmesi” gereken bir kesişimsel ilke olarak tanımaktadır. “Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmek” amacı güden bağımsız bir hedef olan SKH 5’i ve diğer hedefler arasında toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerini içermektedir. “Hiç kimseyi geride bırakmamak” ilkesi birçok SKH hedefinde yansıtılan bir anlayış olarak, kadınlar ve kız çocukları arasındaki savunmasız grupları belirlemek ve cinsiyet eşitsizliği ile diğer eşitsizlik ve dışlanma biçimleri arasındaki kesişimleri ele almak için ek bir perspektif de sunmaktadır.

Dünya Genelinde SKH 5’in İlerlemesi

Yapılan son çalışmalar, dünyanın 2030 yılına kadar cinsiyet eşitliğini sağlama hedefinden oldukça uzak olduğunu ve bu alanda harekete geçmemenin maliyetinin son derece yüksek olduğunu göstermektedir. BM, acilen radikal önlemler alınmazsa, kadınlar ve kız çocuklarına yönelik ayrımcı yasaların kaldırılması için 286 yıl, çocuk evliliklerini sona erdirmek için 300 yıl, kadınların yönetim rollerinde eşit temsili için 140 yıl ve ulusal parlamentolarda eşit temsil sağlamak için 47 yıl gerektiğini öngörmektedir. 2024 BM Küresel Cinsiyet Anlık Görünümü Raporu (*2024 UN global gender snapshot report*), SKH 5’teki yavaş ilerlemenin diğer hedeflere nasıl yansıdığını, kadınlar ve kız çocukları için yoksulluk, sağlık ve gıda güvenliği gibi alanlarda olumsuz sonuçları artırdığını ve ülkelerin potansiyel ekonomik kazançlardan milyarlarca doları kaçırmalarına neden olduğunu ortaya koymaktadır.

¹ Rosamund Shreeves, “Accelerating progress on Sustainable Development Goal 5 (SDG 5) Achieving gender equality and empowering women and girls”, European Parliamentary Research Service, 18.09.2024, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)762403](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)762403)

İlerlemeyi Hızlandıran Faktörler

2024'te BM, SKH 5'in değerlendirmesini yayımlayarak ilerlemenin önündeki engelleri belirlemiştir: çoklu krizlerden kaynaklanan gerilemeler, zayıf siyasi liderlik ve taahhüt, veri eksiklikleri, yetersiz yatırım ve hak karşıtı hareketlerin yükselmesi. Ek olarak, hangi önlemlerin ve yaklaşımların etkili olduğunu ve politika yapıcılar ile bağışçıların ilerlemeyi teşvik etmek için neler kullanabileceğine dair kanıt sunmaktadır:

- COVID-19 salgınının ve çoklu krizlerin olumsuz etkilerini gidermek,
- Zararlı toplumsal normları değiştirmek,
- Kadın hakları karşıtlığına direnmek,
- Cinsiyete ilişkin ve kesişimsel verilerdeki kritik boşlukları doldurmak,
- Cinsiyet eşitliği için süregelen finansman açığını kapatmak,
- SKH'ler için finansman reformlarında cinsiyet perspektifini dâhil etmek,
- SKH 5'i diğer hedeflerle bağlamak,
- Cinsiyet eşitliği hızlandırıcılarını uygulamak.

AB'de SKH 5'in İlerlemesi

2020-2025 AB Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (*EU gender equality strategy*), AB'nin iç ve dış politikaların tüm alanlarında SKH 5'i başarması için bir çerçeve oluşturmaktadır. AB içindeki eylemler üç önceliğe göre sıralamıştır: cinsiyete dayalı şiddet ve cinsiyet kalıp yargılarından özgür kalmak, cinsiyet eşit bir ekonomi ve toplumda eşit liderlik. Çerçeve, cinsiyet ve kesişimsel eşitsizliklerle mücadele etmek için hedeflenmiş önlemleri, yeşil ve dijital geçişler ile AB finansmanları dâhil olmak üzere tüm AB politikalarında ve büyük girişimlerde cinsiyet ana akımına entegre etmeyi taahhüt etmektedir.

Ülkeler, SKH göstergelerini kendi durumlarına ve politika önceliklerine göre belirlemektedir. Eurostat, 102 AB SKH göstergesi seti geliştirmiştir. Bunlar arasında, AB Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi'ndeki öncelikli alanlarla uyumlu sekiz SDG 5 göstergesi bulunmaktadır. Yirmi bir AB üye ülkesi -bazıları SDG 5 için ek göstergelerle birlikte- ulusal gösterge setleri geliştirmiştir. Örneğin, Avusturya'nın göstergeleri cinsiyet emeklilik açığını içerirken, Fransa, SDG 5'i diğer hedefler arasındaki cinsiyet eşitliği göstergeleriyle ilişkilendirmektedir ve Almanya, kalkınma iş birliğinin etkinliğini ölçen bir gösterge eklemiştir.

2013 yılından bu yana Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (*EU Institute for Gender Equality-EIGE*) tarafından yayımlanan yıllık AB Cinsiyet Eşitliği Endeksi, AB'nin politika hedeflerine uygun bir şekilde cinsiyet eşitliğini kapsamlı bir biçimde ölçmektedir. Endeks, AB ve üye ülkeleri altı ana alanda (çalışma, para, zaman, güç, sağlık, bilgi) 1-100 (tam eşitlik) arasında puanlayarak, şiddet ve kesişen eşitsizlikler konusundaki durumlarını da değerlendirmektedir. 2023 yılında, genel AB puanı 70,2 olarak belirlenirken, AB ülkelerinin puanları Romanya'da 56,1'den İsveç'te 82,2'ye kadar değişiklik göstermektedir.

AB'nin Dünyada SKH 5'in İlerlemesine Katkısı

2015 tarihli Cinsiyetin Kalkınmadaki Önemi Konulu Konsey Sonuçları'nda AB, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi üzerine bağımsız bir hedef ile kapsamlı cinsiyet ana akımını birleştiren "ikiz yaklaşımı" desteklemiştir. 2017'deki Yeni Kalkınma İş Birliği kapsamında AB ve üye ülkeleri kalkınma iş birliği çerçevelerini 2030 Gündemi ve SKH'lerle uyumlu hâle getirmeyi taahhüt etmiştir.

AB'nin cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konusundaki dış politika çerçevesi, üçüncü çok yıllık AB Cinsiyet Eylem Planı III (*EU Gender Action Plan III-GAP*)'tür. GAP III, 2025 yılına kadar tüm yeni AB dış eylemlerinin %85'inin SKH 5'e katkıda bulunmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu eylemlerin en az %5'inin cinsiyet eşitliği ile kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesini ana hedef olarak belirlemesi gerekmekte ve AB her bölgede ve ülkede en az bir eylemi desteklemeyi taahhüt etmektedir. AB dış eylemleri için ana finansman aracı, Komşuluk, Kalkınma ve Uluslararası İş Birliği Aracı-Küresel Avrupa'dır (*The Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument-Global Europe*). 2025 yılına kadar yeni girişimlerin en az %85'inin cinsiyet eşitliğini ana veya önemli bir hedef olarak belirlemesini gerektirmektedir. 2021-2023 döneminde, bu aracın cinsiyet eşitliğine toplam katkısı 31 milyon avro olmuştur. AB'nin SDG 5'in dış boyutlarına ilişkin incelemesine göre, 2021'de insani yardımların %96'sı, cinsiyet ve yaş faktörlerini büyük ölçüde dikkate almıştır.

2023 SKH Zirvesi, SKH'lere yönelik ilerlemeyi hızlandıran 12 yüksek etki alanından biri olarak, cinsiyete dayalı şiddetle mücadeledeki AB-BM Ortak Işık Projesi'ni sunmuştur. 2023 yılında, elde edilen sonuçları geliştirmek için 2030 yılına kadar şiddeti ortadan kaldırmayı amaçlayan Işık 2.0 programı başlatılmıştır. Aynı yıl, Bangladeş, Bolivya, Kolombiya, Paraguay ve El Salvador'da yeni programlar başlatılmıştır. AB'nin Küresel Bağlantı Stratejisi (*Global Gateway Strategy*) kapsamında uygulanan 33 bölgesel Avrupa Takımı İniyatifi'nden (*Team Europe Initiatives*) 12'si, SKH 5'in gerçekleştirilmesiyle açıkça ilişkilidir.

AP'nin Pozisyonu

AP, AB'de cinsiyet eşitliğini ilerletmek ve bunu kalkınma iş birliğinin odak noktası hâline getirmek için güçlü bir destek sunmaktadır. 2030 Gündemi'nin hazırlanmasında, cinsiyet eşitliği üzerine bağımsız bir hedef ve cinsiyet perspektifinin entegrasyonunu talep etmiştir. Ayrımcı yasaların ortadan kaldırılması, kadınların karar alma süreçlerine katılımı ve cinsiyete dayalı şiddetin sona erdirilmesi gibi alanların önemini vurgulamıştır.

AP, cinsiyet eşitliğini sürdürülebilir kalkınmanın en önemli zorluklarından biri olarak görmektedir ve veri ile finansman boşluklarına dikkat çekmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde kapasite geliştirme ve cinsiyet işaretçilerinin daha iyi kullanımı çağrısında bulunmuştur. Ayrıca, cinsel ve üreme sağlığı konularını önceliklendirmiş ve cinsiyet ana akımının etkili bir şekilde uygulanmasını istemiştir. İç politikada, cinsiyete dayalı şiddet ve kurumsal yönetimlerde cinsiyet dengesi gibi konularda önemli rol oynamıştır. Tüm bu

abaları, kadın haklarına yönelik geri dönüşler ve mevcut zorluklar ışığında güçlendirmeyi amaçlamaktadır.